

Eestimaa rüütelkond 750

Eestimaa rüütelkonna peamees parun Wolfart Stackelberg ja EV president Arnold Rüütel Eestimaa Rüütelkonna 750. aastapäeval. Foto: Peep Pillak

Möödunud aastal tähistas Eestimaa rüütelkond oma 750. aastapäeva. Juba maikuus avati Tartus Ajalooarhiivis selle tähtpäeva puhul näitus, mille koostajateks olid arhivaarid Tiit Oja ja Enn Küng. Eestimaa rüütelkonna fond on Ajalooarhiivis üks rikkalikumaid (EAA 854), sisaldades ligikaudu 12 000 säilikut dokumente 13. kuni 20. sajandini, sealhulgas ka arhiivi vanima üriku aastast 1240. Septembris ja oktoobris oli näitust “750 aastat Eestimaa rüütelkonda” võimalik vaadata Tallinna Linnaarhiivis. Lisaks Ajalooarhiivis olevatele dokumentidele oli seal eksponaate ka Ajaloo- ja Kunstimuuseumist ning erakogudest.

Eestimaa rüütelkonna aukartustäratavat juubelit võimaldab tähistada Ajalooarhiivis säilitatav ürik, mis on dateeritud 1252. aasta 30. septembriga. Selles kinnitab Taani kuningas Christopher I oma Tallinna ja Rakvere vasallidele, et neile läänistatud maavaldused on pärandatavad. Kuigi selles dokumendis ei ole otseselt nimetatud korporatiivset organisatsiooni, võib siiski oletada selle olemasolu või vahetut tekkimist,

sest mõni aasta hiljem, 1259. aastal nimetatakse juba Eestimaa vasallide kogu *communitas*, mida hiljem hakati kutsuma rüütelkonnaks (*Ritterschaft*). 1284. aastast kasutavad Harju ja Viru vasallid pitsatit kolme lõviga. See kolme samuva lõviga vapp pärineb Taani kuningate vapist ja on tänaseni kasutusel Eesti Vabariigi vappina. Keskaegses Euroopas, ja nii ka Eestis esindas aadel mitte ainult iseennast, vaid ka maad maaisanda ees. See, et aadel oli maa põhielanike suhtes muukeelne, polnud iseloomulik mitte ainult Eestile, samamoodi oli ka näiteks Inglismaal. Liivi- ja Põhjasõja ajal esines rüütelkond olulise poliitilise jõuna, kes seisis luterliku kiriku, saksa keele kasutamise ning senise omavalitsuse ja kohtukorralduse säilimise eest. Rüütelkonnal oli oluline osa kohaliku poliitilise ja majandusliku elu korraldamisel kuni 20. sajandi alguseni, kuigi see hakkas kahanema juba 19. sajandi teisel poolel. Eesti iseseisvudes seisuslikud organisatsioonid likvideeriti ja maareformi käigus riigistati ka rüütlimõisad. Nii oli kahekümndatel ja kolmekümndatel aastatel rüü-

telkond minetanud poliitilise ja majandusliku juhtiva rolli ning baltisaksa aadelkonna tegevus eraorganisatsioonina keskendunud sotsiaalkultuurilisele tegevusele. Eestimaa rüütelkonna kõrval etendasad läbi ajaloo oma maa-alal samalaadset rolli ka Liivimaa, Kuramaa ja Saaremaa rüütelkond. Teise maailmasõja puhkedes lahkusid baltisakslased Saksamaale ja 1949. aastal moodustasid nelja ülalnimetatud rüütelkonna esindajad Balti Rüütelkondade Liidu (*Verband der Baltischen Ritterschaften*), mis jaguneb kaheksaks territoriaalorganisatsiooniks Saksamaal, lisaks veel üks Kanadas ja üks Rootsis. Liikmeskond ulatub üle 2200. Seega on Eestist ja Lätist saanud kui mitte ainukesed, siis ühed vähesed riigid Euroopas, kus puudub oma tegutsev rüütelkond.

Siinkohal ei ole aga eesmärgiks anda ammendavat ülevaadet rüütelkondade ajaloost, seepärast pöördugem tagasi Eestimaa rüütelkonna 750. aastapäeva tähistamise juurde, mis kulmineerus 7. septembril, kui Tallinnas Toompeal toimus päevakohane ajalookonverents, sellele järgnesid jumalateenistus Toomkirikus, pidulik aktus ja vastuvõtt Rüütelkonna hoones.

Ajalookonverents toimus Eesti Teaduste Akadeemia presiidiumi saalis Toompeal, Kohtu tänav 6, kus 1930. aastate lõpuni asus rüütelkonna poolt asutatud Provintsiaalmuuseum. Kohaletulnuid tervitas Teaduste Akadeemia president akadeemik Jüri Engelbrecht. Seejärel juhatas konverentsi sisse Eestimaa rüütelkonna peamees parun Wolfhart Stackelberg, kes, olles ise küll füsioloog, rõhutas meie ühise ajaloo uurimise tähtsust. Selleks annavad suurepärase võimaluse Eesti rikkalikud arhiivid, mis hävitavate ajaloosündmuste kiuste on küllaltki hästi säilinud. Ajaloo Instituudi direktor dr. Priit Raudkivi vaatles oma ettekandes, kuidas Põhja-Eestis kujunes 13.–15. sajandil läänimeeste ühendusest rüütelkond. Ta leidis, et Eestimaa rüütelkond on oma ajaloolises arengus olnud institutsiooniks, mille käsitlemisest siinse kultuuri ruumi mineviku lahtimõtestamisel ei ole võimalik mööda minna. Tänapäevani võib pidada arvestatavaks Konrad Axel von Gerneti (1865–1920) uurimusi rüütelkonnast, mis ilmusid juba rohkem kui sada aastat tagasi. Dr. Raudkivi pidi käsitletava teema tunnustatud asjatundjana tõdema: “Liivimaa rüütelkondade varasem ajalugu ja Vana-Liivimaa kui omaette poliitilise ja seisusliku fenomeni lahtimõtestamine vajab tõsiselt teaduslikku revisiooni. Ühe või paarigi ajaloolase ponnistustest jääb siin väheseks.” Baseli ülikooli vanaaja ajaloo professor parun Jürgen

von Ungern-Sternberg vaatles Eestimaa rüütelkonda ajaloolises arengus Euroopa kontekstis. (Vt. ettekande publikatsiooni: Akadeemia 2002, nr. 10, lk. 2027–2040.) Tema oli ka hiljem järgnenud pidulikul aktusel põhikõneleja. Pärast vaheaega rääkis konverentsi üks peakorraldajaid Olev Liivik Tallinna Linnavalitsusest krahv Aleksander Keyserlingist, kes oli rüütelkonna peamees 1857–1862, mis olid küllaltki murrangulised aastad Eesti ajaloos ja tuntud eriti talurahvarahutuste poolest. Kultuuriloolane Sulev Mäeväli tutvustas Toomkiriku torni ehituslugu.

Eestimaa rüütelkonna 750. aastapäevale pühendatud saksakeelse jumalateenistuse viis Toomkirikus läbi peapiiskop Jaan Kiivit, teda assisteeris diakon Clemens Krause ja oreil mängis Ene Salumäe.

Pidulik aktus toimus Toompeal Eestimaa rüütelkonna hoones, kus praegu asub Kunstimuuseum. Rohkem kui 700 Eestimaa rüütelkonna liikmest oli kohal ligikaudu seitsekümmend. Oma kohalolekuga austasid üritust Eesti Vabariigi president Arnold Rüütel, endine president Lennart Meri, mitmed suursaadikud, sealhulgas Rootsi suursaadik Elisabeth Borsini Bonnier, ning arvukalt Eesti ühiskonna- ja kultuuritegelasi. Koosviibijaid tervitas rüütelkonna peamees parun Wolfhart Stackelberg. Ta rääkis ajaloo vastuolulisusest ja rüütelkonna keerulisest rollist Eesti ajaloos. Seejärel sai sõna president Arnold Rüütel, kes võttis Eestimaa rüütelkonna osa meie ajaloos kokku alljärgnevalt: “Eesti ja eestlaste poolt vaadatuna seisneb Eestimaa rüütelkonna bilanss Eesti muutmises Lääne tsivilisatsiooni osaks ning väljakutse loomises Eesti riigi tekkeks. Siinse maanurga loomulik areng, mille taanlaste ja sakslaste esivanemate vallutused ning sellele järgnenud Rootsi ja Vene ülemvalitsus katkestas, jätkus 20. sajandil ometigi uues sängis. Tung omariiklusele oli eestlastesse istutatud juba nende endi eelajaloos. Eestimaa rüütelkonda võib pidada niisiis Eesti ristiisaks. Aga tema bilanssi pole sugugi põhjust veel arhiiviriilile tõsta. On nimelt väärtusi ja eesmäärke, millest juhinduvalt võivad ühise ajaloo vastandlikud osapooled tulevikku ehitada. Meie ühine tulevik on Euroopa Liit, milles Eesti omakorda tahab jäädvustada end kultuurriigina. Nii Eesti riikluses kui ka kultuuris peegeldub aga ka Eestimaa rüütelkonna pärandust. Hoidkem ja arendagem siis seda üheskoos! Eesti kui kultuurriigi õitsengu nimel!”

Seejärel esines piduliku ettekandega professor parun Jürgen von Ungern-Sternberg, kes lõpetas sõnadega: “Tagasivaade Eestimaa rüü-

telkonna 750-aastasele ajaloolle tõi meie silme ette ajaloolise eliidi, kes kaitses ikka täie jõuga, visalt ja kohkumatult oma privileegeeritud seisundit, kuid oli samas parima arusaamise ja südame-tunnistuse järgi väljas oma maa, Eestimaa eest – püsis muidugi alati oma aja raamis. Privileegid on pöördumatu minevik. Kuid Eestimaa, Eesti on jäänud ja oma elujõudu tõestanud, olles 20. sajandil talunud kõige raskemaid saatuselööke. Meil on põhjust ühiselt pidu pidada. Muidu polekski Eesti riigi ja Eestimaa rüütelkonna esindajad täna siin koos. Mineviku ilustamata, jättes talle ta väärikuse, teened ja süü, õnnetuse ja õnne.”

Rüütelkondade roll on meie ajaloos olnud vaieldamatult suur, selle tähendus ühel või teisel ajalooperioodil vajab tänase päeva seisukohast vaadatuna aga veel tõsist uurimist ja hindamist. Selleks on olemas hiilgav allikaline baas: lisaks Eesti hoidlatele on Balti rüütelkonnad Marburgi kogunud hulgaliselt dokumente, kirjandust ja pildilist materjali. Mitmetelt baltisaksa ja eesti ajaloolastelt on ilmunud arvestatavaid publikatsioone. Tundub, et nii saksa kui ka eesti soost ajaloo-urijad on ühendamas oma jõud, et uurida meie ühist minevikku *sine ira et studio* – see on vajalik eelkõige meie ühise tuleviku nimel.

Peep Pillak

Rootsi Ajaloo Päevad Tartus 27.–29. septembril 2002

Kui Rootsi riigiarhivaar dr. Erik Norberg pöördus 2000. aasta lõpus meie ajaloolaste poole ettepanekuga korraldada Tartus umbes 300–400 Rootsi ajaloolase osavõtul Rootsi-Eesti ühised ajalooapäevad, tundus see mõte esialgu teostamatuna. Muret tegi mitte niivõrd sisuline pool – kahe maa ajaloolaste kontaktid on olnud tihedad – kui võrd Tartu infrastruktuuri nõrkusest tulenevad takistused, s.o., kust leida piisava suurusega auditooriume, kuhu külalised majutada ning kus neid korraga toitlustada. Samuti ei olnud me lähemalt kursis, mida Rootsi ajaloolasi ja ajaloo huvilisi ühendavad iga-aastased Rootsi Ajaloo Päevad endast tegelikult kujutavad. Ometi oli mõte lendu lastud ja käivitunud protsess, mida oli võimatu peatada. 2002. aasta 27.–29. septembril toimusidki Tartus üheksandad Rootsi Ajaloo Päevad, sel korral siis koostöös Eesti ajaloolastega.

Rootsi professionaalseid ajaloolasi, aga ka ajalooõpetajaid, arhivaare, muuseumitöötajaid, ajakirjanikke, kirjastajaid jt. ajaloo huvilisi ühendav liikumine Rootsi Ajaloo Päevad (*De Svenska Historiedagarna*) sai alguse 1993. aastal, kui Stockholmis toimus umbes 900 inimese osavõtul esimene Rootsi ajaloolaste kokkusaamine. Liikumise ideeliseks aluseks ongi soov tihendada ajaloolaste ja ajaloo huviliste vastastikuseid kontakte ning propageerida teadmisi Rootsi ja naabermaade ajaloost. Rootsi Ajaloo Päevad korraldatakse igal aastal erinevas Rootsi ajaloolises keskses. 2001. aastal oldi koos Göteborgis, linnas, mis vaieldamatult on rohkem kui kolmel sajandil juhtinud Skandinaavia poolsaare lõunaosa majandus- ja kultuurielu. Rootsi ajaloolaste soov näha oma kodumaa ajalugu ühenduses naabermaade ajalooga viis nad 1999. aastal Turusse Soomes, kus keskenduti kahe naaberriigi ja -riigi ühisele ajaloole. Samal moel oli Tartu konverentsi peamiseks eesmärgiks Rootsi ja Eesti ajalooliste sidemete vaagimine.

2002. aasta Rootsi Ajaloo Päevade Rootsi-poolse korraldustoimkonna põhipartneriks Eestis

oli Rahvusarhiiv. Ürituse ettevalmistamiseks loodi korraldustoimkond, millesse lisaks Rahvusarhiivile kuulusid esindajad Tartu Ülikoolist, Eesti välisministeeriumist, Eesti Ajaloomuuseumist ja Põhjalaade Ministrite Nõukogu Eesti esindusest. Konverentsi toetas otseselt ka Tartu Ülikooli rektor prof. Jaak Aaviksoo, kes andis meie käsutusse ülikooli aula ja loenguruumid. Kui konverentsi sisulise poole valmistasid ette ajaloolased, siis vormiline ja tehniline pool anti professionaalse konverentsifirma "Hela Programmet Int AB" kätte, mis kahtlemata aitas ürituse sujuvale käigule kaasa.

Suutmata detailselt käsitleda kogu konverentsi (programm on nähtav: www.dsh.se) – kokku peeti peaaegu nelikümmend ettekannet avalistungil, kahel plenaaristungil ja kaheteistkümnelt sektsioonis –, saab järgnevalt paratamatult keskenduda ainult nende sektsioonide tööle, milles siinkirjutaja osales.

Rootsi Ajaloo Päevade avamisel 27. septembril esinesid tervitusega nii liikumise president dr. E. Norberg kui ka Tartu Ülikooli rektor professor Jaak Aaviksoo. Viimane keskendus oma pikemas ettekandes ülikooli ajaloo, side-metele naabermaade ja laiemalt maailma teadlaste ning teadusinstituutidega. Esile toodi ka Soome ja Rootsi teadlaste osa meie rahvus-ülikooli algusaastatel. Avaürituse traditsioonilise osana anti üle Clio ajaloo-preemia, 25 000 Rootsi krooni, mille sel aastal pälvis ajaloodoktor Magnus Zetterholm Lundi Ülikoolist kristluse ja judaismi lahknevuste alaste uuringute eest.¹

Konverentsi esimesel tööpäeval peeti ettekandeid neljas sektsioonis: 1) Paganlus ja kristlus: läänemere rahvad ja nende varajane arusaam Euroopast (juhatas Agneta Lundström, ettekandjateks dotsent Nils Blomkvist, dr. Valter Lang, dr. Heiki Valk); 2) Axel Oxenstierna ajastu: Euroopa riigimees ja mõjukas isik Läänemere piirkonnas; 3) Läänemere provintside kultuuri ja filosoofia mõju Rootsi riigis (juhatas Anders Björnsson, ettekandjateks dotsent Anders Hammarlund, Birgit Kibal, prof. em. Helmut Piirimäe); 4) Rootsi ja Eesti noorte ajaloolaste-doktorantide ühisseminar, mille raames tutvustati oma uurimisprojekte.

Axel Oxenstierna sektsiooni tööd juhatas dr. E. Norberg. Avaettekande pidas dr. Helmut Backhaus (Stockholm). Ta tutvustas Rootsi Riigiarhiivi viimaste aastate mahukaimat teadusprojekti, mille eesmärgiks on jätkata 1977. aastal katkenud A. Oxenstierna kirjavahetuse ja tööde avaldamist. Sellega seoses on loodud ulatuslik andmebaas riigikantsleri kirjadest, kontrollitud varasemat publikatsiooni ja tehtud ettevalmistusi selle jätkamiseks, nüüd juba elektroonilisel kujul. Dr. Margus Laidre (Tallinn) keskendus oma mõni aasta tagasi välja käidud ideele saja-aastasest sõjast Eestis, mis algas Vene–Liivimaa sõjaga (1558) ja kestis 17. sajandi keskpaiga sõdade lõpuni (1660/61). Alles seejärel saabus neljakümneaastane rahuaeg, mille katkestas Põhjasõda. Prof. em. dr. Aleksander Loit (Uppsala) analüüsis otseselt A. Oxenstierna panust Rootsi ülemereprovintside erinevate eluvaldkondade reguleerimisel. Sektisioonis viimasena esinenud Gunnar Wetterberg (Stockholm) tutvustas peajasjalikult oma käesoleval aastal ilmunud kaheköitelist uurimust kantsler A. Oxenstiernast ja tema ajastust.²

Teine konverentsipäev 28. detsembril algas plenaaristungiga, millel pidas ettekande "Suur põgenemine Eestist Rootsi 1944. aastal" Uppsala ülikooli professor Carl Göran Andrae. Tuginedes nii arhiivimaterjalidele kui ka omaaegsele ajakirjandusele iseloomustas ta esimese suure põgenikelaaine vastuvõtmist Rootsi võimude ja ühiskonna poolt. N.-ö. eesti kogemusele tuginedes hakkas Rootsi alles välja töötama riiklikku põgenikepoliitikat.

Päeva esimese poole sektsioonide arutlusteemadeks olid: 5) Vanad struktuurid *versus* innovaatus: administratiivsed, haridus- ja kiriku-alased küsimused 16.–18. sajandil; 6) Eesti, Rootsi ja Soome ajalooõpetajate ühisarutelu – Muutuv ühiskond: järjepidevus hariduses; õppekavad ja õpikud ajaloo õpetamisel (juhatas Héléne Edgren, ettekandjateks Sirka Ahonen, Hans Almgren ja Mare Oja); 7) Muusika ja poeetika 19. sajandi poliitilises elus, rahvuste ja rahvusliku identiteedi kujundamisel (juhatas Stefan Bohman, ettekandjateks Kristina Kuusma ja dr. Sirje Olesk); 8) Põllumajandus Eestis ja Rootsis (juhatas dr. Lars Magnusson, ettekandjateks dr. Anu Mai Köll, dr. Mats Morell ja dr. Ülle Tarkiainen).

¹ M. Zetterholm. Synagogue and separation: a social-scientific approach to the formation of Christianity in Antioch. Lund, 2001.

² G. Wetterberg. Kanslern: Axel Oxenstierna i sin tid. D. 1-2, Stockholm, 2002.

Seminari vanade struktuuride vastandumisest innovaatilise mõtlemisega juhatas professor dr. Torkel Jansson Uppsala Ülikoolist. Ettekandjateks olid dr. Ea Jansen, Aivar Põldvee ja dr. Enn Tarvel. Esimene neist rääkis eestlaste rahvuslikust ärkamisest ja rahvuslikust liikumisest 19. sajandil. A. Põldvee keskendus 1688. aastal Eesti- ja Liivimaa talurahvakoolide inspektoriks määratud B. G. Forseliusel ja võrdles tema ametikohta Skånes 1685. aastal loodud unifitseerimisinspektori ametiga. Viimase ülesandeks oli kontrollida ja soodustada skoonelaste rootsistamist. Kui Skånes sai rootsikeelne jumalateenistus ja kirikukirjandus ümberrahvustamise vahendiks, siis Eestis aitas Forseliuse tegevus koolide ja kirikliku rahvahariduse levitamiseks luua pinnast eesti rahvuse sünnile tulevikus. Dr. Enn Tarvel analüüsis läänisuhete muutumist Eesti- ja Liivimaal 16.–17. sajandil. Kui varem jagas maahärra lääne teenistuse eest, siis vaadeldaval perioodil hakkas domineerima läänivalduste ost-müük. Säilis ainult vana vorm, s.o. läänivaldus vajas kuninga kinnitust. Kõige varem hakati lääne ostma ja müüma Taani valdusalustel aladel. Kõige mahajäänum oli Poola, kus olid ülekaalus teenistusläänid.

Ettekandepäeva teine pool algas kõige enam kuulajaid kokku toonud täiskoguistungiga, mis oli pühendatud Eesti viimase aastakümne arengutele seoses märksõnadega “Venemaa”, “Euroopa Liit” ja “NATO”. Istungit juhatas Soome saadik Rootsis Heikki Talvitie ja sõnavõttudega esinesid Rootsi endine peaminister Carl Bildt, Soome diplomaat Jakko Blomberg ja Eesti endine välisminister Toomas-Hendrik Ilves. Ettekandjad analüüsisid oma maa aspektist Eesti poliitilisi võimalusi kaasaegses pidevalt arenevas ja muutavas Euroopas ning maailmas laiemalt. Pärastlõunased sektsioonid peeti teemadel: 9) “Kas ööbikud laulavad veel Tärtus” (juhatas Kjell Peterson, esinesid: Jaan Kaplinski ja Johannes Salminen); 10) Külma sõja aegsed suhted; 11) Meedia ja ajaloolised muutused Läänemere regioonis (juhatas Ernst Klein, esinesid prof. Jan Ekecrantz, prof. Epp Lauk ja prof. Marju Lauristin); 12) Rootsi ja Eesti noored ajaloolased jätkasid oma uurimisprojektide tutvustamist. Külma sõja sektsioonis, mida juhatas prof. Bo Huldt, esines Eesti poolelt magister Indrek Jürjo. Viimane tutvustas oma arhiiviuuringutele tuginedes KGB raadiomänge Rootsi ja teiste välisluureteenistustega. Rootsi poolelt sekundeerisid talle näidete ja nägemustega dr. Lars Ericson ja taas kord pikema sõnavõtuga Carl Bildt.

Konverentsi mõlema tööpäeva lõpetas delegaatide koosviibimine. Esimesel öhtul toimus “Vanemuise” kontserdisaalis Tartu linna ja Eesti Rahvusarhiivi vastuvõtt. Teisel öhtul oldi koos Püssirohukeldris. Viimasel koosviibimisel tehti teatavaks ka teise Põhjamaade noorteadlaste autasu saajad. Nendeks osutusid arheoloogid dr. Marika Mägi ja dr. Heiki Valk. Konverentsi kolmandal päeval, 29. septembril, toimusid ekskursioonid. Neist üks kulges prof. em. dr. H. Piirimäe juhtimisel Laiuse kaudu Narva, teine Viljandi kaudu Pärnu ja kolmas Tallinna.

Lõpetuseks tahaks esile tõsta elavat huvi konverentsi vastu. Rootsist ja Soomest oli Tartusse saabunud üle 300 delegaadi. Neile lisandus umbes poolsada eesti ajaloolast. Eriti aktiivselt osalesid eesti ajalooõpetajad. Sellega seoses tekibki küsimus, miks ei võiks eesti ajaloolased samal moel kord aastas mõnes meie ajaloolises keskuses kokku saada ja erinevatel ajaloolistemadel teadmisi vahetada.

Enn Küng

Rootsi riigiarhivaar
ja eesti rahvusliku mälu
hoidja

Erik Norberg 60

Erik Norberg tuli ilmale 1942. aasta 14. detsembril Stockholmis, kui Euroopa oli haaratud Teise ilmasõja keeristormist, mille külmast hingusest ei jäänud puutumata ka neutraalne Rootsi. Ilmselt on see üks põhjusi, mis tekitas tänases juubilaris erilise huvi sõjaajaloo vastu. 1971. aastal kaitses ta Stockholmi Ülikooli juures doktorikraadi väitekirjaga Rootsi lennuväest aastatel 1936–1942. See töö kuulus laiemasse uurimisprojekti, mis käsitles Rootsit Teise maailmasõja ajal. 1966. aastast töötas Erik Norberg Sõjakõrgkooli (*Militärhögskola*, praegu *Försvarshögskola* ehk Kaitsekõrgkool) sõjaajaloo osakonnas ja aastatel 1968–70 Rootsi Kuninglikus Sõjaarhiivis (*Krigsarkivet*). 1969. aastal abiellus Erik Norberg õpetajanna Birgitta Olssoniga, nende perre sündis kaks poega, kellest ühest on tänaseks samuti saanud tunnustatud ajaloolane. 1970. aastal sai Erik Norbergist fortifikatsioonivalitsuse büroodirektor, kellena ta töötas kuni 1979. aastani. Vahepeal, aastatel 1973–1975, täitis ta ÜRO Tööstusliku Arengu Organisatsiooni (UNIDO) peakorteris Viinis arhiivijuhataja ülesandeid. Kodumaale tagasi

tulles nimetati ta 1979. aastal Rootsi Kuningliku Sõjaarhiivi I arhivaariks ja 1982. aastal Sõjaarhiivi juhatajaks ehk sõjaarhivaariks. 1991. aastal määrati Erik Norberg Rootsi riigiarhivaariks, kellena töötab tänaseni.

Erik Norbergi ühiskondlik aktiivsus nii Rootsis kui ka rahvusvahelisel tasandil on imetlusväärne. Ta on kauaaegne Kuningliku Sõjateaduste Akadeemia liige, mille esimeheks ta valiti 2002. a. novembris, Rootsi Rahvusliku Sõjaajaloo Komisjoni juhatuse liige, Tema Majesteedi Carl XVI Gustavi kammerherra ning tegev Karoliinide Ühingu. Kindlasti on Erik Norberg üks tuntumaid tegelasi Rahvusvahelises Arhiivinõukogus (*International Council on Archives*), kus ta täidab 1992. aastast asepresidendi ja Euroopa sektsiooni esimehe ülesandeid. Tema rahvusvahelisele tuntusele on kindlasti tublisti kaasa aidanud hea võõrkeelte tundmine.

Eesti ja Baltimaad on Erik Norbergi kogu aeg köitnud. Tema esimene külaskäik Eesti arhiividesse leidis aset juba 1970. aastate alguses. Oma tegevusega on ta väga tõhusalt kaasa aidanud taasiseseisvunud Eesti arhiivinduse arengule ja integreerumisele Euroopa ning maailma arhiivindusse. Tema initsiatiivil on Rootsilt saadud mitmekülgset materiaalselt abi ja *know-how*d, mis on võimaldanud veel aastakümne eest katastroofilises olukorras olnud Eesti arhiive vastavalt kaasaja nõuetele moderniseerida. Juba pikki aastaid on Eesti ja teiste Balti riikide arhivaaridel olnud võimalus arhiivialaseks täiendkoolituseks Rootsis. Mitmed tänased juhtivad Eesti arhiivitegelased on oma arhiivialastele teadmistele saanud Rootsist lisa. Erik Norbergi tõhusal toetusel sai Eesti (aga ka teised Baltimaad) 1992. aastal Rahvusvahelise Arhiivinõukogu täisõiguslikuks liikmeks. Erik Norberg on Põhja- ja Baltimaade mitmekülgse ja viljaka arhiivialase koostöö käivitaja ja aktiivne käigushoidja. Tänu temale on vähemalt arhiivivallas teostunud *Baltoscandia* idee.

Erik Norbergi paljud põhjalikud artiklid ja ettekanded on aidanud tutvustada Eesti ajalugu ja arhiivindust nii Rootsis kui ka rahvusvahelisel areenil. Erik Norbergi võib täie õigusega pidada Eesti ajaloolise mälu hoidjaks: nii Rootsi Sõjaarhiivis kui ka Rootsi Riigiarhiivis on ju hulgaliselt Eesti ajalugu puudutavaid olulisi dokumente. Eriliselt väärib siinkohal märkimist Eesti pagulaste poolt Balti Arhiivist Rootsi Riigiarhiivi kui kindlasse hoiupaika deponeeritud Eesti Vabariigi kõige olulisemate poliitiliste dokumentide – sealhulgas Tartu rahulepingu originaal ja mitmed teised Eesti Vabariigi lepingud – pikaajaline säilitamine. Kokkuleppel Balti Arhiivi ja Rootsi Riigiarhiivi vahel anti need Eesti riikluse seisukohalt hindamatu väärtusega dokumendid 2002. aasta suvel üle Eestile, kus neid säilitatakse nüüd Riigiarhiivis.

Pidades silmas Erik Norbergi suuri teeneid Eesti arhiivinduse edendamisel, otsustas Vabariigi President annetada talle seoses Eesti Vabariigi 85. aastapäevaga Maarjamaa Risti III klassi teenetemärgi.

Erik Norberg on arhiivindusmaailmas ebataavaliselt särav isiksus, kelles on ühendunud tasakaalukus ja peen huumorimeel, aktiivne eluhoiak ja kõrge intellektuaalsus, sihikindlus seatud eesmärkideni jõudmiseks ning tähelepanelikkus ja abivalmidus kolleegide suhtes. Need on omadused, mis teevad temaga suhtlemise mitte ainult viljakaks, vaid ka ääretult meeldivaks.

Margus Laidre
Peep Pillak